

el curs dels rius

Podria començar pel naixement, ja ho sé, i escampar-me avall tot resseguint-ne el curs, com es fa amb totes les coses que comencen i acaben. Com una novel·la, per entendre'ns: inici o plantejament, nus i resolució. L'inici o plantejament explicaria d'on surten les primeres aigües, quina muntanya les recull i cap a on les vessa. El nus podria ser el recorregut pels termes municipals que travessa, pels camps i arbredes que rega, pels pobles que espanta quan ve crescut. La resolució seria, inexorablement, Girona. I la llegiríem així, la novel·la, amb ordre i coherència. I, des del principi, discutiríem al voltant dels seus orígens etimològics i arribaríem —o no— a una mateixa conclusió. I, en acabar, a Girona, parlariem de les cases pintades, de records d'aiguats viscuts en una infantesa ja llunyana, dels gavians i de la dotzena de ponts que s'hi han construït al llarg de la història. Tindríem l'Onyar endreçat, doncs, després d'haver-lo estudiat amb deteniment, encapsat i polit perquè l'hauríem estructurat amb estil, categoria, equilibri i, fins i tot, harmonia.

Però no li veig, l'Onyar, tan ordenat. I se'm barregen les imatges quan hi penso i el contemplo. I, durant una època, fa temps, el vaig somniar en un seguit de somnis repetits, d'aquests somnis que et capfiquen perquè sempre són iguals —o molt semblants— i que es fonen quan un altre els pren el relleu, de sobte, i els que hi entenen et diuen que, en el fons, és el ma-

teix però amb una disfressa nova. Hi havia sempre un pont, en els somnis, qualsevol dels que travessen l'Onyar, i gent que hi passava de pressa, i les aigües tèrboles a sota i algú que hi queia.

Potser tot va començar —em refereixo a aquesta història dels somnis— una matinada de Cap d'any de fa uns quinze anys o una mica més. Havíem ballat i begut en el garatge d'un company que vivia a Palau, havíem menjat els raïms i havíem esgotat la gresca tancada. Vam sortir al carrer i glaçava. Vam dir d'anar a Girona —des de Palau se'n deia i se'n diu encara així— a veure l'ambient (?). Al capdavall, ens el vam fer nosaltres, l'ambient, i un de la colla que anava força carregat, mentre travessàvem el pont d'en Gómez, es va enfilar a la barana i assegurava que es llançaria al riu i s'hi ofegaria. Algú li va dir que s'obriria el cap, si ho feia, que d'ofegar-se res. No es va tirar perquè, de fet, no en tenia cap ganes.

O potser arrenca de més lluny, el record d'aquest somni repetit, de quan l'avi Joan, que treballava a la farmàcia de la Creu Roja, m'explicà que, per la riuada del 40, no va poder tornar a casa seva, que era al carrer de la Rutlla, perquè no li van deixar passar el riu per cap pont.

Però l'Onyar no és un somni, només. I la morbositat dels gironins es desvetlla de cop quan cauen quatre gotes que fan que ens hi acostem de seguida i amidem, a ull, el que falta perquè vessi. Per sort, vessa poc, ara, o no

L'Onyar

DOLORS GARCIA i CORNELLÀ

Fotografies
JOAN & JOSEP SEGUR

vessa, i ens passem més estones destriant els colors de les façanes que s'hi emmirallen i apartant-nos dels objectius fotogràfics dels turistes que l'empresonen des dels ponts que no pas tenint-li por. Llevat del dia que plou una mica més del compte i del vespre que clou les Fires, quan tot Girona és a la plaça Catalunya mirant el cel encès, l'Onyar és tranquil. I si parlo del dia dels focs és perquè m'impresiona aquella mica d'esquerda que es va obrint de tant en tant a l'asfalt del cobrellit del riu, com una punta de rebel·lió. I el dia dels focs m'hi fixo més i hi penso més, també. Però, després, ja no tant. I, normalment, m'agrada travessar la plaça Catalunya per la part de les baranes i, amb les claus, fer teclejar el ferro. Pel pont de Pedra hi passo poc perquè és massa alt i no veig bé l'aigua de sota. Del de les Peixateries

«Llevat del dia que plou una mica més del compte, a Girona l'Onyar és tranquil»

velles m'agrada el soroll de la fusta en trepitjar-lo. I, del de Sant Agustí, m'agraden els capvespres sense urgències. El d'en Gómez és el més elegant i, tornant amunt, el de l'Alferes Huarte és el que proporciona, potser, més diversió, les criatures sempre hi puguen corrents per un costat i esperen els grans que, més calmament, van per l'altre.

L'Onyar del carrer del Carme convida a passejar-hi a la vora d'ençà de la construcció dels jardins, a perdre-hi el temps i a seure-hi a llegir una estona. El pont, estret i alt, de la Font del Rei, tanca la visió del riu dels gironins de Girona centre. Llavors ja només el veuran els que viuen a les cases de les dues bandes i, sense aturar-s'hi, els que passen per la carretera de Quart.

Si esbrinem els records més antics que té del riu la gent de Girona de més

«Parlaríem de les cases pintades, dels gavians i de la dotzena de ponts»

de cinquanta anys, n'hi haurà un, sobretot, que esborra fins i tot les imatges dels aiguats més forts. És el del riu net i tranquil de les Tres Roquetes, prop del cementiri, pescant musclos i aprenent a nedar.

I, deixant Girona, ja, el record de l'Onyar dels pobles utilitzat per banyar-s'hi, beure-hi o pescar és molt més recent encara. De la Creueta a Fornells, de Fornells a Riudellots, de Riudellots a Vilobí, el riu passava, no fa gaire, net, mandrejant entre les arbredes de ribera, aprofitat. I és potser per un d'aquests aprofitaments, l'agrícola, que els municipis afectats per un projecte de construcció de preses de fora de Girona s'hi varen oposar fortament. Era pels volts de l'any 70 i es plantejà la necessitat de regular el riu amb preses de laminació. Aquests tipus de presa no són embassaments permanents sinó que només s'om-

«De la Creueta a Vilobí, el riu passa, no gaire net, mandrejant entre les arbredes»

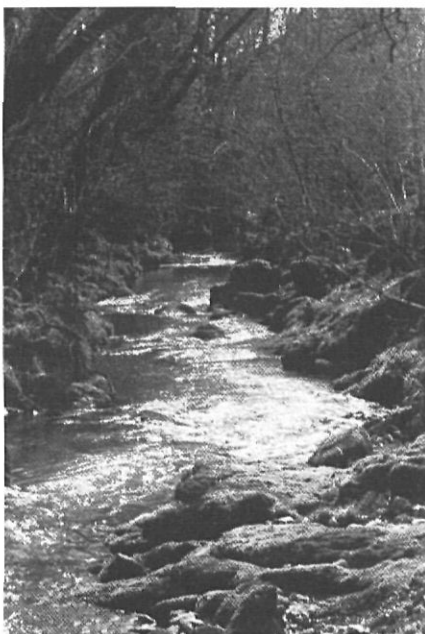
«Els municipis afectats per un projecte de construcció de preses s'hi van oposar fortament»

plen, segons les estadístiques, cada 8 o 10 anys. Això significa perdre una collita, doncs, cada 8 o 10 anys. Però el projecte quedà bloquejat i no se'n parlà més fins l'any 83 quan el MOPU proposà tres solucions per preveure i evitar els aiguats a Girona; la segona era la construcció d'un conjunt de preses de capçalera de l'Onyar i afluents que afectava, sobretot, el terme de Vilobí; i la tercera era la construcció d'un gran sobreexidor a l'entrada de Girona que, a través d'un túnel per sota les Pedreres, conduiria l'excés d'aigua de l'Onyar al Ter, confluint força més avall de la ciutat. Un cop estudiades les tres propostes i degut a la forta oposició que encara mantien els pagesos dels pobles afectats davant les expropiacions que s'haurien de realitzar, es va optar per la solució del túnel de les Pedreres. Però amb el traspàs de competències, el

projecte s'aturà i el pressupost que es va rebre va ser concretament per a la construcció de les petites preses de capçalera.

La història, de moment, és aquesta. I nosaltres, ara, seguirem riu amunt, cap a Riudellots, on el dia 16 d'octubre de l'any 1763, festa de Sant Galderic, la pluja ocasionà una revinguda de l'Onyar i de dues rieres més, el Cric i el Ridevilla, entrant a les cases del poble i a la mateixa església. I, si se sap amb tanta certesa i, a més, amb una gran proliferació de detalls —començà a ploure a punta de sol però no fou fins a les tres de la tarda que, a causa d'un vent molt violent de llevant, caigué la pluja forta— és gràcies a la consuetud de la parròquia de Riudellots escrita pel seu rector, Joan Calderó, l'any 1763, i estudiada i publicada recentment per l'historiador Joaquim M. Puigvert i Solà.

«No fa gaires anys, les seves vores eren ombrejades per arbres alts i ufanosos»

«Riudellots hagué de canviar de lloc a causa de les inundacions periòdiques de l'Onyar»

Com a tants altres pobles, Riudellots hagué de canviar de lloc a causa de les inundacions periòdiques de l'Onyar i el seu emplaçament actual data de 1430 i és una mica més amunt d'on era des dels seus principis.

L'anomenat pont de Franciac forma part de la Nacional II i, curiosament, es va construir abans que el riu hi passés per sota. Ja en terres de Vilobí, l'Onyar rep les aigües del Bagastrà i del Grevolosa, essent aquest darrer el causant de les inundacions més importants dels últims anys com ara la de la tardor del 87.

A Vilobí és molt difícil destriar-ne retalls d'història sense parlar de l'Onyar. No fa gaires anys, les seves vores eren ombrejades per plàtans i verns, alts i ufanosos, pels marges s'hi engegaven les oques i els xais que pasturaven l'herba tendra, i els veïns del municipi hi rentaven la roba, pes-

caven, nedaven i, fins i tot, en bevien l'aigua. Encara avui, a Vilobí, l'Onyar és simplement Onyar, sense article, com si es tractés d'un altre poble o d'un barri que no cal esmentar amb un article al davant que li trauria la seva força. «Anem a Onyar» o «la mainada és a Onyar a jugar» o bé «a Onyar hi pescava rat-bufos» és una manera molt corrent de sentir parlar del riu a Vilobí.

Si l'Onyar tingués una llegenda d'aquestes de llibre, amb dones d'aigua o bruixes dels gorgs, ben segur que s'hagués originat pels voltants de la resclosa de can Borra o més amunt i tot, prop del seu naixement. Però ni les persones més grans i arrelades a la contrada ni els llibres d'històries i llegendes no saben res del tema, com si tot l'anecdota del riu es reduís a les seves

«El record de l'Onyar utilitzat per banyar-s'hi, beure-hi o pescar és molt recent encara»

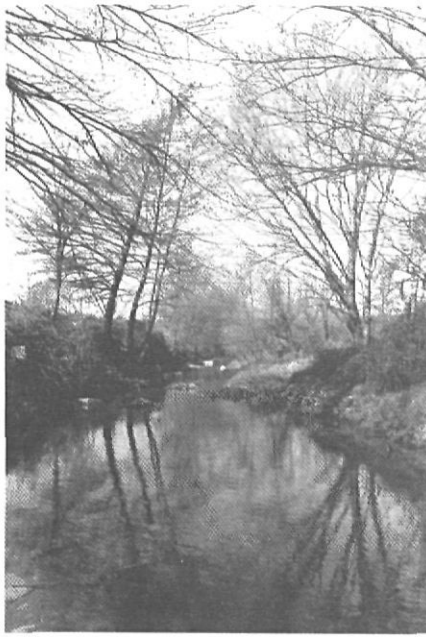
«A Vilobí és molt difícil destriar-ne retalls d'història sense parlar de l'Onyar»

crescudes i a l'enyor de les aigües netes.

Cal passejar prop de la resclosa per descobrir l'Onyar desconegut, cal remuntar-ne els primers quilòmetres i endinsar-se per l'esquerda que acull les aigües fosques per creure que tal vegada hi havia pogut néixer la llegenda. El lloc és solitari i silenciós, i estrany, també, potser justament pel silenci. La vegetació ens hi mostra tot un conjunt d'espècies típiques del centre d'Europa i que, en el nostre país, només sobreviuen en els llocs humits i frescals com el de la capçalera de l'Onyar. Cal esmentar, sobretot, el lliri de neu, una de les plantes més rares de la zona i que, a la primavera, cobreix de blanc bona part de les vores del riu.

La gent que ha viscut sempre a la contrada manté teories diverses a

l'entorn del lloc on neix l'Onyar. Però la que sembla tenir més força és la que m'explicava el senyor Joan Pèlach i Feliu, l'amo de l'única casa habitada que quedaria tota negada si es portés a terme el previst embassament de can Borra que tanta polseguera aixeca de tant en tant: «L'aigua baixa dels contraforts del Puig Gros, pel sector de ponent, dins el terme d'Estanyol, comarca del Gironès. Al cap d'un quilòmetre entra a Brunyola i, després d'uns cinc-cents metres més, arriba a les terres de Sant Dalmai on s'ajunta amb la riera de Brunyola que ve de Santa Bàrbara».

Del Gironès a la Selva i de la Selva al Gironès, doncs, tot buscant el Ter; del silenci de la capçalera al tràfec de la ciutat; d'una resclosa amb pinzellades màgiques a les façanes pintades de nou; del lliri de neu a les lloses

«Cal endinsar-se aigües amunt per creure que hi havia pogut néixer la llegenda»

«La gent que ha viscut sempre a la contrada manté teories diverses sobre el naixement del riu»

acolorides per les mans dels escolars. I d'un origen etimològic pre-romà força incert —el cèltic «Onnaros», riu d'aigua corrent— a un altre de llatí —«Undarius», ona—, una mica més segur si és que, amb l'Onyar, hi ha certesa de res.

Dolors Garcia i Cornellà

Bibliografia consultada:

Diversos autors. *Girona: Rius, ponts, aiguats*. Ajuntament de Girona.
 Joaquim M. Puigvert i Solà. *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*. Editorial Rafael Dalmau.
 Tosquija (*Revista de Vilobí d'Onyar, Salitja i Sant Dalmai*). Abril 1989. Núm. 8.

